

Kovács Teréz

MARKO MLADENVIĆ CSALÁDSZOCIOLÓGIAI TANULMÁNYA

Dr Marko Mladenović: *Uvod u sociologiju porodice*; Opšti i posebni deo
Izdavačko preduzeće „Rad”, Beograd, 1969; 376 oldal.

Tartalom:

Opšti deo — *Osnovna teorijska pitanja* — Odeljak I: *Osnovni pojmovi o porodici* — *Utvrdjivanje opštih i nepromenljivih obeležja porodice*: 1. Opšti pogled na neke definicije porodice; 2. Analiza osnovnih kriterijuma za utvrđivanje opštih obeležja porodice; 3. Određivanje definicije porodice. *Varijabilni elementi porodice*: 4. Opšta tipologija porodice; 5. Funkcije porodice. *Elementi porodične strukture*: 6. Porodica i brak; 7. Porodica i srodstvo; 8. Porodica i domaćinstvo. — Odeljak II: *Osnovni pojmovi o nauci o porodici*: 1. Mesto sociologije porodice u sistemu nauka; 2. Odnos sociologije porodice prema sociološkim naukama; 3. Predmet sociologije porodice; 4. Metod sociologije porodice. — Odeljak III: *Odnos sociologije porodice prema drugim naučnim disciplinama*: 1. Odnos sociologije porodice prema prirodnim naukama; 2. Odnos sociologije porodice prema nesociološkim naukama; 3. Odnos sociologije porodice prema sociološkim naukama. — Odeljak IV: *Razvoj sociološke misli o porodici i zasnivanje sociologije porodice u Jugoslaviji*: 1. Obeležja teorijskog i empirijskog rada o porodici u Jugoslaviji; 2. Osnivači sociologije porodice u Jugoslaviji. — Odeljak V: *Porodica u prvobitnim ljudskim zajednicama etnološke teorije o porodici*: 1. Tradicionalna, neevolucionistička teorija; 2. Idealističke teorije o jednosmernoj evoluciji porodice; 3. Materijalističko-evolucionističke teorije; 4. Kulturnoistorijska škola (ciklusna teorija); 5. Difuzionistička teorija; 6. Etnološka (antropološka) funkcionalna teorija; 7. Etno-psihološke teorije o porodici. *Kritika etnoloških teorija i teze za istorijsko-materijalističku etnološku teoriju o porodici*: 1. Kritika pojmovnih i metodskih okvira; 2. Kritika stavova o evoluciji porodice; 3. Osnovne teze o evoluciji braka, porodice i srodstva u prvobitnim zajednicama; 4. Brak u praistoriji; 5. Srodstvo u prvobitnoj zajednici; 6. Porodica u prvobitnoj zajednici.

Posebni deo — *Porodica u savremenom društvu* — Odeljak I: *Sociološke teorije o porodici* — *Predsociološke teorije*: 1. Tradicionalističke (patrijarhalne) teorije; 2. Utopističke teorije; 3. Reformističke i revolucionarne teorije. *Savremene sociološke teorije o porodici*: 4. Strujanja u savremenoj nauci o porodici. Zasnivanje sociologije porodice kao posebne naučne discipline; 5. Pozitivizam i nepozitivizam; 6. Evolucionistički pravci; 7. Psihološke teorije i porodica; 8. Marksizam o braku i porodici; 9. Funkcionalizam i porodica; 10. Funkcionalizam i marksizam. — Odeljak II: *Porodica i globalno društvo* (Makrosociološka analiza) — *Mesto porodice u društvenoj strukturi*: 1. Pojam društvene strukture; 2. Teorijski pristupi u određivanju mesta porodice u društvenoj strukturi; 3. Naučni socijalizam o mestu porodice u društvenoj strukturi; 4. Pokušaj razrešenja spora o mestu porodice u društvenoj strukturi; 5. Socijalna stratifikacija i porodica; 6. Porodica i društveno-ekonomske strukture; 7. Porodica i političko-pravne strukture; 8. Porodica i strukture u procesu rada; 9. Porodica i strukture u slobodnom vremenu; 10. Porodica i elementarne („primarne”) strukture. — Odeljak III: *Najvažniji tipovi porodice u savremenom društvu* — *Osnovi i pomoćni kriterijumi za tipologiju*: 1. Stavovi pisaca o tipologiji porodice; 2. Najvažnije teorijsko-empirijske tipologije; 3. Pomoćne ili dopunske tipologije porodice. *Patrijarhalna porodica*: 4. Osnovna obeležja patrijarhalne porodice; 5. Funkcija patrijarhalne porodice. *Demokratska (industrijska) porodica*: 6. Određivanje pojma demokratske porodice; 7. Istoriijat nastanka demokratske porodice; 8. Funkcije demokratske porodice. — Odeljak IV: *Obeležja porodice u Jugoslaviji*: 1. Istoriijat porodice jugoslovenskih naroda; 2. Opšta obeležja savremenog društva; 3. Tipovi porodice; 4. Strukturni preobražaji porodice i braka u Jugoslaviji; 5. Funkcije porodice u Jugoslaviji; 6. Najvažniji procesi u porodici jugoslovenskih naroda. — Odeljak V: *Patologija porodice*: 1. Osnovni pojmovi o patologiji porodice. *Dezorganizacija porodične grupe*: 2. Nesredene, razrivene i nesrećne porodice; 3. Nepotpune porodice; 4. Vanbračna zajednica i vanbračna deca; 5. Razvod braka sa stanovišta porodične patologije; 6. Zakonska alimentacija kao vid porodične patologije. *Uticaj dezorganizacije porodice na dezorganizaciju ličnosti*: 7. Socijalna dezorganizacija ličnosti; 8. Uticaj dezorganizacije porodice na psihičku i polnu dezorganizaciju ličnosti. *Društvena delatnost na suzbijanju porodične patologije*: 9. Neke osnovne ideološke, pravne i praktične dileme; 10. Neke mere u suzbijanju porodične patologije. — Odeljak VI: *Quo vadis, porodico?* (Porodica u budućnosti): 1. Porodica u bliskoj budućnosti; 2. Perspektive porodice u daljoj budućnosti.

Mladenović könyve eddig a legterjedelmesebb családszociológiai mű, amelyet nálunk megjelentettek. Egyetemi tankönyv, elsősorban a joghallgatók és a népjóléti szakemberek képzését tartja szem előtt, de azért igényt tarthat az e témakörben érdekelt olvasóközönség figyelmére is.

A könyv általános része bevezető a családszociológiába, és elsősorban informatív jellegű. A szerző foglalkozik a családszociológia tárgykörének meghatározásával, a családra vonatkozó különféle elméletekkel és meghatározásokkal, kimutatja a rokonvonalakat és különbségeket a család, a háztartás, a rokonság és a házasság között. Részletesen foglalkozik még a család történelmi fejlődésével is.

Bizonyára azt a hazai olvasót, aki Mladenović könyvét nem tankönyvként veszi kézbe, legjobban a jugoszláviai családra vonatkozó fejtegetések érdeklik (247–312. old.). A történelmi áttekintésen túlmenően, a szerző sok számszerű adatot és grafikont közöl a mai jugoszláviai családról és ezekre alapozza megállapításait. Ezekből izelítőül közlünk néhány statisztikai táblázatot.

A szerző (267. old.) az 1955-ös és 1961-es adatok alapján példázza a különbségeket és hasonlóságokat a munkás- és tisztviselőcsalád jövedelme és kiadásai között, a statisztikában szokásos négytagú háztartást tartva szem előtt (Lásd a közölt táblázatot!).

Négytagú munkás- és tisztviselő-háztartás jövedelme és kiadása az 1955-ös és az 1961-es évben, százalékban kifejezve

Jövedelem	Munkáscsalád		Tisztviselőcsalád	
	1955	1961	1955	1961
a rendes munkaviszonyból	61,7	70,8	62,2	74,8
gyermekpótlékból	27,7	17,6	25,9	13,5
munkaviszonyon kívül	2,9	2,3	4,0	1,7
lakás, vagyon, eladás	5,7	3,8	5,1	4,0
ajándékok	0,7	1,7	1,0	2,2
egyéb jövedelem	1,3	3,8	1,8	3,8

A kiadások összetétele

Kiadások	Munkáscsalád		Tisztviselőcsalád	
	1955	1961	1955	1961
élelem	55,8	49,7	53,0	45,1
dohány és ital	5,5	5,4	5,1	4,5
öltözködés	14,3	14,4	14,9	15,7
lakás	2,7	5,6	3,4	5,9
fűtés és világítás	6,1	5,0	6,2	4,6
házi felszerelés	4,7	6,7	4,2	7,5
higiéna	3,2	3,0	3,4	3,1
művelődés	4,4	6,1	5,4	8,1
egyéb	3,3	4,1	4,4	5,5

Mint ahogy ezek a táblázatok is mutatják: a jövedelmek nagy része még mindig a munkaviszonyon kívül teremődik meg, az összkiadások felénél csak valamivel kevesebbet költenek még 1961-ben is az élelemre; így viszonylag kevés jut a higiénára, kulturális életre, lakásra stb.

A mezőgazdasági és a nem mezőgazdasági háztartás mellett, a jugoszláv viszonyok közepette még egy harmadik típusról, az ún. kétlaki háztartásról is jogosan beszél a szerző (a családban földműveléssel is foglalkoznak, de vannak olyan családtagok is, akik munkaviszonyban vannak). Ez a három háztartástípus különféleképpen oszlik meg a köztársaságokban (274. oldal).

A mezőgazdasági, kétlaki és ipari háztartások százalékaránya az összháztartásokban, és az egy háztartásra eső családtagok száma, az 1961-es összeírások szerint

Köztársaság	Mezőgazdasági háztartás	
	az összháztartások közül %-ban	családok %-ban
Jugoszlávia	34,86	4,5
Bosznia-Hercegovina	39,09	5,2
Crna Gora	35,55	4,9
Horvátország	30,83	3,8
Macedónia	37,20	5,7
Szlovénia	20,20	4,0
Szerbia szűkebb területe	39,27	4,6
Kosovo	43,69	6,9
Vajdaság	40,40	3,4

Köztársaság	Kétlaki háztartás	
	az összháztartások közül %-ban	családtagok %-ban
Jugoszlávia	21,71	4,9
Bosznia-Hercegovina	27,23	5,6
Crna Gora	24,11	5,3
Horvátország	23,80	4,5
Macedónia	19,15	6,1
Szlovénia	19,16	4,3
Szerbia szűkebb területe	18,39	4,6
Kosovo	24,88	7,7
Vajdaság	19,69	3,7

Köztársaság	Ipari háztartás	
	az összháztartások közül %-ban	családtagok %-ban
Jugoszlávia	43,43	3,1
Bosznia-Hercegovina	36,68	3,4
Crna Gora	40,34	3,5
Horvátország	45,37	2,9
Macedónia	43,65	4,0
Szlovénia	60,64	3,0
Szerbia szűkebb területe	42,34	3,0
Kosovo	31,43	4,4
Vajdaság	39,91	3,0

A háztartástípusokkal szorosan összefügg a családtagok száma. A területtől függetlenül a kétlaki háztartás a legnépesebb. Itt mindenhol (Vajdaságot kivéve) a családtagok száma meghaladja a négyet, sőt néhol átlagban hatan-heten vannak.

Még egy érdekes adatot szeretnék kiemelni Mladenović könyvéből (257. oldal):

	Nők összesen	Nőalkalmazottak száma	A nők százalékaránya
Összesen	3.486.900	1.052.400	30,2
Gazdaság	2.883.900	730.800	25,3
Nem gazdaság	603.000	321.600	53,3

Mint ahogy a fenti táblázatból is kitűnik, Jugoszláviában a nőknek relatívan nagy százalékaránya (30%) van munkaviszonyban. Ebből a szempontból Európában nem állunk az utolsók között. Kár, hogy a szerző nem bocsátkozott ennek a jelenségnek részletesebb elemzésébe.

A szerzőnek talán a legeredményesebben sikerült feldolgoznia a családi élet patológiáját. A család „betegségeit” szemlélve azokat a jelenségeket kell csak figyelembe venni, amelyek a családi közösségben vannak. Ezek a jelenségek kihathatnak az egész családra vagy a család egyes tagjaira. A család szétesésének okait külső, vagyis társadalmi jelenségekben (munkanélküliség, betegség, szegénység), vagy valamelyik családtag magatartásában (az apa–férfi alkoholista) kell keresni. A családi harmónia elvesztése rendszerint a férj és a feleség közötti meg nem értésen alapszik. Ezek az okok pszichológiai jellegűek, és a házasságok nemi vagy érzelmi problémáit tükrözik. Megfigyelték, hogy a gazdasági jellegű okok mindinkább háttérbe szorulnak. De a szerző rámutat arra, hogy az említett pszichikai okok mögött néha társadalmi okok is vannak (a nő nem egyenjogú élettárs, vagy a férj nem akar beletörődni a nő társadalmi érvényesülésébe). Vannak azonban egészen szembetűnő társadalmi okok is (különbségek a nevelésben és a társadalmi származásban, műveltségben, iskolai végzettségben, nemzetiségi, vallási különbségek), amelyek könnyen előidézhetik a család egységének a felbomlását.

Az egyén eltávolodásának, és a család szétesésének — mint ahogy a könyvből is kitűnik — szubjektív és objektív okai vannak. Az objektív okokat a történelmi fejlődés hozza magával, ahol a fejlődés mellett mindig jelentkeznek patológiai jelenségek is az adott társadalom szemszögéből ítélve. Ezek a jelenségek azonban sokszor a család emancipációjának a kezdetét jelentik (pl. a válásról még ma is megoszlanak a vélemények.) Egyesek csak negatív jelenségeket látnak benne, míg mások a házastársak szabad döntésének érvényesülését.

Végezetül ha e könyv jelentőségéről kell szólnunk hangsúlyozhatjuk, hogy a szerző érdemes munkát végzett, mert családpszichológiával jugoszláv tudományos körökben keveset foglalkoztak. Mladenović vállalkozása tehát csak további munkára serkentheti a családpszichológiai kutatóit.